

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКА НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ
МІСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА імені О. М. БЕКЕТОВА**

**МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ
ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ,
ПРОВЕДЕННЯ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ І ВИКОНАННЯ
КОНТРОЛЬНОЇ РОБОТИ**

ГРОШІ ТА КРЕДИТ

*(для студентів 3 курсу заочної форми навчання галузі знань
0305 «Економіка і підприємництво» напрямів підготовки
6.030504 «Економіка підприємства», 6.030509 «Облік і аудит»)*

**Харків
ХНУМГ
2013**

Гроші та кредит: методичні вказівки для самостійної роботи студентів, проведення практичних занять і виконання контрольної роботи студентів (для студентів 3 курсу заочної форми навчання галузі знань 0305 – «Економіка і підприємництво» напрямів підготовки 6.030504 - «Економіка підприємства», 6.030509 - «Облік і аудит»)/ Харк. нац. ун-т. міськ. госп-ва ім. О. М. Бекетова; уклад.: Є. М. Гелеверя – Х.: ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2013. – 40 с.

Укладач: **Є. М. Гелеверя**, кандидат економічних наук,
доцент

Рецензент: А. Є. Ачкасов, д.е.н., професор

Рекомендовано кафедрою економіки підприємств міського господарства факультету післядипломної освіти і заочного навчання, протокол № 1 от 30.08.2011 р.

ЗМІСТ

	Стор.
Вступ.....	4
1. Мета, предмет та місце дисципліни.....	4
2. Інформаційний обсяг (зміст) дисципліни.....	5
3. Освітньо-кваліфікаційні вимоги.....	5
4. Лекційний курс (заочне навчання).....	6
5. Рекомендовані навчальні джерела.....	9
6. Ключові положення дисципліни за темами.....	11
7. Теми рефератів.....	28
8. Вимоги до змісту контрольної роботи	31
9. Оформлення контрольної роботи.....	32
10. Вибір теми контрольної роботи	34
11. Теми контрольних робіт (теоретична частина).....	34
12. Практичні завдання	36

ВСТУП

Розвиток в Україні ринкових відносин спричинив перебудову кредитно-грошових відносин. Це насамперед стосується розвитку грошової системи і грошового обігу, кредитної і валютної систем.

Економіка України пройшла всі етапи реформування грошової системи, послідовного переходу до постійної грошової одиниці – гривні.

Розроблена досить ефективна грошова система: державна система регулювання грошового обігу, інфляції. Вдається уникнути емісії грошей і збалансувати грошову і товарну масу.

Корінним змінам піддалася кредитна система, що тісно пов'язана з формуванням банківської системи. У даний час в Україні використовуються всі основні форми кредитів, розширені права комерційних банків у здійсненні комерційної діяльності.

1. МЕТА, ПРЕДМЕТ ТА МІСЦЕ ДИСЦИПЛІНИ

1.1. Мета вивчення дисципліни – формування у студентів економічного мислення, наукового розуміння історії становлення та стану сучасної системи грошово-кредитних відносин. У результаті студенти повинні опанувати систему знань про дію об'єктивних законів грошового обігу, про мету, завдання й методи державного регулювання сфери грошово-кредитних відносин.

1.2. Завдання вивчення дисципліни – полягає в теоретичній та практичній підготовці студентів з питань, що вирішуються відповідними державними установами при регулюванні грошового обігу та кредитних відносин.

1.3. Предмет вивчення дисципліни – система грошово-кредитних відносин в суспільстві й закономірності її розвитку та функціонування.

1.4. Місце дисципліни у структурно-логічній схемі підготовки фахівця

Перелік дисциплін, на які безпосередньо спирається вивчення даної дисципліни	Перелік дисциплін, вивчення яких безпосередньо спирається на дану дисципліну
Політична економія	Фінанси підприємств
Мікроекономіка	Фінансовий менеджмент
Макроекономіка	Банківська справа
Основи комерційної діяльності	Фінансовий ринок
	Ціноутворення

2. ІНФОРМАЦІЙНИЙ ОБСЯГ (ЗМІСТ) ДИСЦИПЛІНИ (відповідно до стандартів ОПП)

Модуль 1 ГРОШІ ТА КРЕДИТ

Змістові модулі (ЗМ)

ЗМ.1.1 Основні положення теорії грошей

Обов'язкові укрупнені навчальні елементи

1. Походження, сутність і функції грошей
2. Історія розвитку та сучасний стан теорії грошей

ЗМ 1.2. Грошовий обіг та його регулювання

Обов'язкові укрупнені навчальні елементи

1. Грошовий обіг і грошові потоки
2. Фінансовий (грошовий) ринок
3. Грошові системи і грошово-кредитна політика
4. Система безготівкових розрахунків та регулювання готівкового грошового обігу

ЗМ 1.3. Кредит та кредитна система

1. Місце кредиту в ринковій економіці
2. Кредитна система
3. Послуги комерційних банків

ЗМ 1.4. Гроші та світова економіка

1. Міжнародні валютні відносини

3. ОСВІТНЬО-КВАЛІФІКАЦІЙНІ ВИМОГИ

Вміння (за рівнями сформованості) та знання	Сфери діяльності (виробнича, соціально-виробнича, соціально-побутова)	Функції діяльності у виробничій сфері (проектувальна, організаційна, управлінська, виконавська, технічна, інші)
Репродуктивний рівень: сутність і значення грошово-кредитної системи, природа та принципи її функціонування, рівні нормативного регулювання.	соціально-виробнича	організаційна, управлінська, виконавська,
Алгоритмічний рівень: формування документарного забезпечення та оперування з грошовими інструментами та їх похідними.	соціально-виробнича	організаційна, управлінська, виконавська,
Евристичний рівень: Передбачення параметрів грошово-кредитного ринку, розуміння еволюційних тенденцій його розвитку.	соціально-виробнича	організаційна, управлінська, виконавська,

4. ЛЕКЦІЙНИЙ КУРС (ЗАОЧНЕ НАВЧАННЯ)

ЗМ.1.1. ОСНОВНІ ПОЛОЖЕННЯ ТЕОРІЇ ГРОШЕЙ

Тема 1. Походження, сутність і функції грошей

Виникнення грошей. Раціоналістична та еволюційна концепції походження грошей. Розвиток форм вартості та гроші. Роль грошей у розширеному відтворенні. Еволюція форм грошей і грошових відносин. Товарні, металеві та паперові гроші. Кредитні та електронні гроші. Суть грошей. Гроші як особливий товар. Функції грошей: міра вартості; засіб обігу; засіб платежу; засіб нагромадження; світові гроші. Зміна економічної ролі золота. Ціна золота та гроші.

Виникнення та розвиток сучасних грошей. Кредитна природа сучасних грошей. Відмінність між паперовими та кредитними грошами. Функціональні форми грошей. Грошові агрегати.

Тема 2. Історія розвитку та сучасний стан теорії грошей

Розвиток теорії грошей як процес формування наукових шкіл, течій та теорій.

Основні питання та періоди (класичний, кейнсіанський, сучасний) розвитку теорії грошей.

Сутність номіналістичної та металевої теорії грошей. Теорія “представницької вартості паперових грошей”. Теорія “дестафації” грошей. Формування класичної кількісної теорії грошей та її основні положення.

Розвиток поглядів на роль грошей в економіці (Й. Шумпетер, Д. Кейнс, монетариста). Внесок Д. Кейнса в теорію грошових відносин.

Виникнення та зміст монетаризму.

Погляди кейнсіанців, монетаристів та представників теорії раціональних очікувань на доцільність здійснення грошово-кредитної політики. Зближення позицій монетаристів та некейнсіанців у поглядах на грошово-кредитну політику.

ЗМ 1.2. ГРОШОВИЙ ОБІГ ТА ЙОГО РЕГУЛЮВАННЯ

Тема 3. Грошовий обіг і грошові потоки

Зміст поняття “грошовий обіг”. Структура грошового обігу. Готівковий та безготівковий обіг. Грошово-розрахунковий, грошово-кредитний та грошово-фінансовий обіг. Взаємозв'язок грошового обігу з системою ринкових відносин. Основні ринки, що обслуговуються грошовим обігом.

Грошові потоки, класифікація та механізм балансування. Закон грошового обігу. Швидкість обігу грошей та фактори, що її визначають. Погляди на характер зміни швидкості обігу грошей. Порядок розрахунку швидкості обігу грошей.

Попит на гроші. Моделі попиту на гроші К. Маркса, І. Фішера, Кембриджської школи. Д. Кейнс про попит на гроші. Модель попиту на гроші М. Фрідмена. Розвиток кейнсіанського підходу до попиту на гроші в моделях Боумоля — Тобіна та Міллера — Орра.

Механізм поповнення грошей в обігу. Поняття емісії грошей. Створення грошей банками. Банківський мультиплікатор. Модель пропозиції грошей. Грошовий мультиплікатор.

Тема 4. Фінансовий (грошовий) ринок

Поняття та функції фінансового ринку. Канали прямого та опосередкованого фінансування. Основні групи учасників фінансового ринку.

Гроші як об'єкт купівлі-продажу. Вартість грошей. Купівельна спроможність грошей як вираження їхньої вартості. Вартість грошей, що нагромаджуються. Ставка відсотка. Номінальна та реальна ставки відсотка та співвідношення між ними. Вартість грошей і час. Вартість грошей з урахуванням фактора ризику.

Складові фінансового ринку. Ринок грошей і ринок капіталів. Характеристика основних інструментів ринку позичкових капіталів та ринку цінних паперів. Рівновага на грошовому ринку. Кейнсіанські та монетаристські моделі рівноваги на грошовому ринку.

Тема 5. Грошові системи і грошово-кредитна політика

Поняття, призначення та елементи грошової системи. Класифікація грошових систем. Система металевого та паперово-кредитного обігів. Проблеми грошової системи України.

Типи, зміст та основні інструменти грошово-кредитної політики. Центральний банк як державна установа, що регулює обсяг грошової маси. Фактори, що утруднюють контроль Центрального банку за обсягом грошей. Проблеми узгодження фіскально-бюджетної та грошово-кредитної політики. Сеньйораж та інфляційний податок. Інфляція як наслідок порушень у сфері грошового обігу. Форми інфляції та її вплив на економічні процеси.

Грошові реформи як інструмент стабілізації грошового обігу. Цілі та види грошових реформ.

Тема 6. Система безготівкових розрахунків та регулювання готівкового грошового обігу

Поняття та складові системи безготівкових розрахунків. Принципи організації безготівкових розрахунків. Способи та форми безготівкових розрахунків. Відкриття рахунків у банках. Види банківських рахунків.

Порядок здійснення розрахунків за допомогою платіжних доручень, платіжних вимог-доручень, чеків, акредитивів, векселів і платіжних вимог, інкасових доручень.

Регулювання готівкового обігу як складова грошової системи. Недопущення нерегульованого зростання готівки як мета регулювання готівкового обігу. Принципи та складові регулювання обігу готівки. Робота банків з готівкою.

ЗМ 1.3. КРЕДИТ ТА КРЕДИТНА СИСТЕМА

Тема 7. Місце кредиту в ринковій економіці

Кредит як обов'язковий елемент сучасної економіки, як засіб ліквідації невідповідності між часом виробництва, часом обігу грошових коштів та засіб вирішення протиріччя між часовим осіданням коштів і необхідністю їх використання в господарстві.

Кредит як економічна категорія і юридичне поняття. Розвиток кредитних відносин. Сутність та функції кредиту. Принципи кредитування. Класифікація

кредиту. Форми та види кредиту. Характеристика фінансового, товарного кредитів та кредиту під цінні папери. Роль кредиту в розвитку економіки. Межі кредиту. Теорії кредиту.

Природа позичкового відсотка. Відсоток як ціна капіталу та як плата за втрату ліквідності. Види відсотка. Облікова ставка відсотка як інструмент регулювання стану фінансового ринку. Причини коливання ринкової ставки відсотка. Призначення державного, банківського, комерційного та споживчого кредитів.

Тема 8. Кредитна система

Вузьке та широке розуміння поняття «кредитна система». Розвиток кредитної системи як наслідок розвитку грошово-кредитних відносин. Передумови формування та структурна схема побудови кредитної системи. Функції кредитної системи. Поняття банківської та парабанківської систем.

Виникнення банків та їх економічна сутність. Одно- та дворівневі банківські системи. Центральний банк та його роль в економіці. Функції Центрального банку та його повноваження.

Сутність, походження та види комерційних банків. Проблема стійкості банківської системи. Склад парабанківської системи. Характеристика, функції та види спеціалізованих кредитно-фінансових установ. Сутність та призначення поштово-ощадних установ.

Тема 9. Послуги комерційних банків

Призначення комерційних банків в умовах ринкових відносин. Вибір банку для обслуговування. Активні та пасивні операції банків. Розрахунково-касове обслуговування та операції банків з вексями. Кредитні послуги банків як вид банківських послуг. Система та механізм банківського кредитування. Функції та види банківського кредиту. Характеристика депозитних, депозитарних, інвестиційних, консультаційних та інших послуг банків.

ЗМ 1.4. ГРОШІ ТА СВІТОВА ЕКОНОМІКА

Тема 10. Міжнародні валютні відносини

Поняття валютної системи. Еволюція валютних відносин. Види валютних систем: національна, регіональна, світова. Складові елементи валютних систем. Сучасна світова валютна система та її інститути. Міжнародні ліквідні ресурси. Розвиток європейської валютної системи. Поняття валюти та валютного курсу. Функції валютного курсу. Види та конвертованість валюти. Валютний ринок. Поняття та види валютних операцій. Валютні ризики. Валютне регулювання і валютний контроль. Завдання та методи валютного регулювання. Механізми регулювання валютного курсу, валютна інтервенція, девальвація, ревальвація, котирування валют. Платіжний баланс.

Примітка: Для аудиторного розгляду запропоновані теми: походження, сутність і функції грошей, грошовий обіг і грошові потоки, система безготівкових розрахунків та регулювання готівкового грошового обігу, місце кредиту в ринковій економіці, кредитна система, послуги комерційних банків, міжнародні валютні відносини, що відповідають питанням, які найчастіше постають перед спеціалістами за фахом 6.050100 ОіА, 6.050100 ЕП у практичній діяльності. Крім того питання, перелічені у вище зазначених темах, є ключовими, оскільки вони є ключовими у формуванні теоретичних засад реалізації грошово-кредитних відносин.

5. РЕКОМЕНДОВАНІ НАВЧАЛЬНІ ДЖЕРЕЛА

1. Конституція України - К.: Преса України. 1997 - Ст. 85, 95, 96, 97, 98, 116, 119.
2. Закон України "Про внесення змін до Закону України "Про підприємства в Україні" від 04.02.98 р. № 72/98 - ВР // Відомості Верховної Ради України. - 1998 - №
3. Закон України "Про внесення змін до Закону України "Про підприємництво" від 23.12.97 р. № 762/97-ВР // Відомості Верховної Ради України. - 1998 - №17.
4. Закон України "Про внесення змін і доповнень до Закону України "Про господарські товариства"" від 22.12.97 р. №769/97 - ВР // Відомості Верховної Ради України. - 1998. - №18.
5. Закон України "Про внесення змін і доповнень до Закону Української РСР "Про бюджетну систему Української РСР" від 29.06.95 р. №253/95 - ВР // Відомості Верховної Ради України. - 1995. - №26.
6. Закон України "Про місцеве самоврядування в Україні" від 21.05.97 р. №280/97 - ВР Розділ III // Відомості Верховної Ради України. - 1997. - №24.
7. Закон України "Про внесення змін до Закону України "Про систему оподаткування" від 18.02.97 р. №77/97 - ВР // Відомості Верховної Ради України. - 1997. - №16.
8. Закон України "Про страхування" від 07.03.96 р. // Відомості Верховної Ради України. - 1996. - №18.
9. Основи законодавства України про загальнообов'язкове державне соціальне страхування від 14.01.98 р. №16/98 - ВР // Відомості Верховної Ради України. - 1998. - №23.
10. Закон України "Про збір на обов'язкове державне пенсійне страхування" від 26.06.97 р. №400/97 - ВР // Відомості Верховної Ради України. - 1997. - №37.
11. Закон України "Про внесення зміни до статті 4 Закону України "Про збір на обов'язкове державне пенсійне страхування"" від 3.12.97 р. №680/97 - ВР // Відомості Верховної Ради України. - 1998. - №11, 12.
12. Закон України "Про збір на обов'язкове соціальне страхування" від 26.06.97 р. №402/97 - ВР // Відомості Верховної Ради України. - 1997. - №37.
13. Закон України "Про внесення зміни до статті 4 Закону України "Про збір на обов'язкове соціальне страхування"" від 03.12.97 р. №686/97 - ВР // Відомості Верховної Ради України. - 1998. - №14.
14. Закон України "По банки і банківську діяльність" від 20.03.91 р. №872-XII (зі змінами і доповненнями) // Закони України. - К., 1996. - Т. 1.
15. Закон України "Про лізинг" від 16.12.97 р. №723/97 - ВР // Відомості Верховної Ради України. - 1998. - №16.
16. Закон України "Про цінні папери і фондову біржу" від 18.06.91 р. №1201-XII // Відомості Верховної Ради України. - 1991. - №38.
17. Закон України "Про Рахункову палату Верховної Ради України" від 11.07.96 р. №315/96 - ВР // Відомості Верховної Ради України. - 1996. - №43.
18. Закон України "Про внесення змін до Закону України "Про державну податкову службу в Україні"" від 05.02.98 р. №83/98 - ВР // Відомості Верховної Ради України. - 1998. - №29.
19. Закон України "Про державну контрольно-ревізійну службу в Україні" від 26.01.93 р. №2939-XII // Відомості Верховної Ради України. - 1993. - №13.
20. Закон України "Про аудиторську діяльність" від 22.04.93 р. №3125-XII // Відомості Верховної Ради України. - 1993. - №23.
21. Указ Президента України "Про державне Казначейство України" // Діло. - 1995. - №43.

22. Александрова М.М., Маслова С.О. Гроші, фінанси, кредит. - К., 2002.
23. Бровкова Е. Р. Продивус І. П. Фінансово-кредитна система держави. - К., 1997.
24. Бровкова О.Г., Продус І.П. Фінансово-кредитна система держави. Київ, 1997.
25. Василик О. Д. Державні фінанси України: Навч. посібник. - К.: Вища школа, 1997.
26. Державні фінанси: Учеб. Посібник / Под ред. В.М.Федосова, С.Я. Огородника, В.М. Суторминой. - До.: Либідь, 1991.
27. Гроші та кредит / Авт. кол.: За ред. М.І. Савлука. - К.: Либідь, 1992.
28. Деркач Н.И., Гордеева Л.П. Бюджет и бюджетный процесс в Украине. - Днепропетровск, 1995.
29. Дьяконова І.І. Податки та податкова політика України. - К.: Наук. Думка, 1997.
30. Єпіфанова А.О., Сало І.В., Дьяконова І.І. Бюджет і фінансова політика України: Навч. посібник - К.: Наук. Думка, 1997.
31. Жуков Е.Ф. Общая теория денег и кредита. - М.: Банки и биржи, 1995.
32. Костіна Н.І. Гроші та грошова політика. - К.: НІОС, 2001.
33. Мозговой О.Н. Фондовый рынок Украины. - К.: ФЕНИКС, 1997.
34. Общая теория финансов: Уч. пособие / Под ред. Л.А. Дробозиной. - М.: Банки и биржи, ЮНИТИ, 1995.
35. Опарін В.М. Фінанси (загальна теорія). К.:КНЕУ, 1999.
36. Павлюк К.В. Фінансові ресурси держави - К.: НІОС, 1998.
37. Сабанти Б.М. Теория финансов: Уч. пособие. - М.: Менеджер, 1998.
38. Сало І.В. Фінансово-кредитна система України та перспективи її розвитку. - К.: Наук. думка, 1995.
39. Сумароков В.М. Государственные финансы в системе макроэкономического регулирования. - М.: Финансы и статистика, 1996.
40. Суторміна В.М., Федосов В.М., Андрющенко В.А. Держава, податки, бізнес. - К.: Либідь, 1992.
41. Теория финансов: Учеб. Пособие / Под ред. Н.Е. Заяц, М.К. Фисенко. - Минск: Высшейш. шк., 1997.
42. Федосов В.М., Опарін В.М., П'ятаченко Г.О. та ін. Податкова система України: Підручник / За ред. В.М Федосова. - К.: Либідь, 1994.
43. Финансово-кредитный словарь. - М.: Финансы и статистика, 1994.
44. Финансы и кредит: Учеб. пособие / Под ред. А.Ю. Казака. - Екатеринбург, 1994.
45. Финансы. Денежное обращение. Кредит.: Уч. пособие / Под ред. Л. А. Дробозиной - М.: Финансы, ЮНИТИ, 1997.
46. Финансы: Уч. пособие / Под ред. Л.М. Ковалевой. - М.: Финансы и статистика, 1996.
47. Финансы: Учебник / Под ред. В. М. Родионовой. - М.: Финансы и статистика, 1995.
48. Фінанси зарубіжних корпораций / В.М. Суторміна, В.М. Федосов, Н.С. Рязанова. - К.: Либідь, 1993.
49. Фондовый рынок Украины: Навч. посібник. / Керівник авт. кол. В.В. Оскольський. - К.: УФБ, Скарбниця, 1994.

6. КЛЮЧОВІ ПОЛОЖЕННЯ ДИСЦИПЛІНИ ЗА ТЕМАМИ

Тема 1. Походження, сутність і функції грошей

1. Гроші не були придумані людством і не є продуктом творення держави, а з'явилися стихійно як результат еволюційного розвитку товарного виробництва й обміну. Тому гроші не можна вольовим способом відмінити там, де для їх існування є об'єктивні передумови, як і не можна запровадити там, де таких передумов немає. Разом з тим держави активно впливають на форму грошей, щоб надати їм тих ознак, які роблять гроші найбільш адекватними потребам ринку.

2. Обмін за допомогою грошей має істотні переваги перед бартером (натуральним обміном): здешевлює, прискорює, краще гарантує здійснення обмінних операцій, розширює можливості вибору, знімає часові і територіальні обмеження, створює умови для суспільного контролю і впливу на процеси обміну; все це сприяє прискоренню суспільного відтворення.

3. Гроші за своєю сутністю є особливим товаром, що має властивості загального еквівалента — здатність обмінюватися на будь-який інший товар, загальну споживну вартість замість специфічної, властивої звичайним товарам, є безпосереднім носієм абстрактної цінності і суспільного багатства.

4. Вартість грошей як загального еквівалента формується безпосередньо в обігу внаслідок обміну певної маси реальних цінностей на певну масу грошей. У результаті такого обміну кожна грошова одиниця стає для її власника носієм тієї маси вартості, яку він відчужив в обмін на свої грошові доходи. Зміна такої вартості грошей спричинюється передусім зміною фізичного обсягу реальних благ, що надходять у сферу реалізації, і маси грошей, що обслуговує цю сферу. Перший із цих факторів впливає на вартість грошей прямо пропорційно, а другий — обернено пропорційно.

5. Гроші пройшли тривалий і складний шлях розвитку від звичайних товарів широкого вжитку до сучасних електронних грошей. Кожна зміна форми грошей зумовлювалася більш високим рівнем розвитку суспільних відносин та істотним ускладненням вимог ринку до грошового еквівалента. Переломним моментом у розвитку форм грошей стала демонетизація золота, внаслідок якої закінчилася епоха повноцінних грошей і розпочалася епоха неповноцінних грошей. На сьогодні неповноцінні гроші повністю взяли на себе й успішно виконують більшість грошових функцій, насамперед засобу обігу, засобу платежу і міри вартості. Водно- час є підстави стверджувати, що цього не сталося з функцією засобу нагромадження вартості і її частково продовжує виконувати золото, про що свідчить накопичення великих запасів золота у державній та приватній власності.

6. Гроші в сучасній ринковій економіці виконують п'ять функцій: міри вартості, засобу обігу, засобу платежу, засобу нагромадження вартості, світових грошей. У функції міри вартості гроші забезпечують визначення вартості товарів через форму ціни. У функції засобу обігу гроші обслуговують реалізацію товарів з негайним поверненням власникові еквівалентної вартості. У функції засобу платежу гроші обслуговують погашення боргових зобов'язань, що виникають у процесі розподілу та реалізації вартості національного

продукту. У функції світових грошей гроші обслуговують рух вартості по каналах світового ринку — її вимірювання, розподіл, реалізацію і нагромадження.

7. Роль грошей є результатом їх функціонування і виявляється в стимулюючому чи гальмуючому впливі грошей на певні економічні процеси. Такий вплив забезпечується самою наявністю грошей, завдяки чому всі економічні суб'єкти функціонують у грошовому (а не бартерному) середовищі, а також зміною кількості грошей в обороті. У першому випадку роль грошей полягає в тому, що економічні суб'єкти поставлені в такі умови, що спонукають їх як виробників виробляти більше і з меншими витратами, а як споживачів — витратити гроші економніше і з найбільшим ефектом. У другому випадку роль грошей виявляється в тому, що збільшення чи зменшення маси грошей збільшує чи зменшує обсяг платоспроможного попиту, впливає на кон'юнктуру ринку, на обсяги виробництва і зайнятість.

8. Високий рівень розвитку сучасної ринкової економіки, ускладнений активним регулятивним втручанням держави в усі її процеси, зумовив широку гаму складних вимог до грошей, яким не могли відповідати жодні форми повноцінних грошей.

Основними вимогами ринку до сучасних грошей та адекватними їм властивостями грошей є:

- стабільність вартості грошей, що полягає в постійності рівня їх купівельної спроможності щодо товарів та іноземної валюти;
- економічність грошового обороту, що проявляється в мінімізації витрат суспільства на виготовлення грошей і забезпечення ними потреб обороту;
- довготривалість використання грошових знаків, що забезпечується виготовленням грошових знаків з надміцного, зносостійкого паперу або металу;
- однорідність грошей, коли всі екземпляри наявних в обороті грошей є взаємозамінними, мають однакову здатність до обміну, а співвідношення їх реальних цінностей відповідає співвідношенню їх номіналів;
- подільність, що полягає у вільному розподілі більшої грошової купюри на менші знаки, які необхідні для того, щоб здійснити будь-який платіж;
- портативність, що виявляється у високій зручності користування грошима в повсякденному житті.

Забезпечити всі ці властивості неповноцінним грошам — одне з найскладніших економічних завдань сучасних держав.

Тема 2. Грошовий обіг і грошова маса

1. Грошовий оборот — це процес безперервного руху грошей в усіх їх формах між суб'єктами економічних відносин. Він обслуговує потоки продуктів та доходів у суспільному відтворенні.

2. Грошовий оборот складається з безлічі різноманітних грошових потоків, які між собою тісно пов'язані, постійно переходять один в інший, взаємобалансуючись. Це надає грошовому обороту характер замкнутого, єдиного, збалансованого процесу, незалежно від того, у якій формі гроші виступають та якими способами вони приводяться в рух.

3. За економічним призначенням окремих грошових потоків сукупний грошовий оборот поділяється на три сектори: грошовий обіг, який обслуговує створення, реалізацію, обмін і споживання матеріальних цінностей та послуг; кредитний оборот, що обслуговує переміщення вартості між економічними суб'єктами на зворотних, еквівалентних та платних засадах; фінансово-бюджетний оборот, який обслуговує розподільні відносини між економічними суб'єктами.

4. Грошова маса є ключовим індикатором грошового обороту, а регулювання її обсягу — вирішальний спосіб досягнення цілей грошово-кредитної політики. Тому правильне визначення обсягу, структури та засобів зміни грошової маси набуває важливого теоретичного і практичного значення. Сучасна практика визначає масу грошей (M) на таких засадах:

- вимірювання грошової маси здійснюється з двох боків: 1) з боку центрального банку як емісійного центру країни (відповідний показник грошової маси називається грошовою базою); 2) з боку економічних суб'єктів — власників наявних в обороті запасів грошей (відповідні показники грошової маси (M) називаються грошовими агрегатами);

- в обсяг M включаються всі запаси грошей, які є в розпорядженні економічних суб'єктів (крім банків), незалежно від їх форми, призначення, термінів зберігання;

- грошові агрегати диференціюються залежно від відмінностей у рівнях ліквідності окремих видів грошових запасів; оскільки ці відмінності помітно різняться по окремих країнах, то в кожній з них устанавлюється свій набір і зміст грошових агрегатів. В Україні визначаються чотири агрегати — $M0$, $M1$, $M2$, $M3$.

5. Швидкість обігу грошей характеризує частоту їх переходу від одного суб'єкта грошового обороту до іншого. Зміна швидкості обігу грошей має відчутні економічні наслідки — передусім впливає на формування платоспроможного попиту і рівня цін, на кон'юнктуру грошового ринку, а отже на рівень процента і валютного курсу. Таким чином фактор швидкості грошей істотно деформує зв'язок між масою грошей в обороті і цінами, що свідчить про неточність постулатів кількісної теорії грошей. Дж. М. Кейнс вважав неможливим наперед визначити дію цього фактора і тому поставив під сумнів практичне значення постулатів кількісної теорії, передусім на коротких відрізках часу. М. Фрідман вважав за можливе прогнозувати зміну швидкості грошей і враховувати цей фактор при регулюванні впливу M на ціни на коротких часових відрізках. На довгих відрізках часу зміни швидкості грошей незначні, тому вважається за можливе абстрагуватися від цього фактора в грошово-кредитній політиці.

6. Зміна маси грошей в обороті — основний фактор впливу грошей на реальну економіку. З огляду на це важливого значення набуває створення ефективного механізму зміни маси грошей в обороті. Найбільш ефективним може бути механізм емісії грошей на кредитній основі. У цьому механізмі беруть участь як центральний, так і комерційні банки. Центральний банк емітує на монопольних засадах готівкові гроші в оборот і вилучає їх з обороту, а також бере участь в емітуванні безготівкових грошей. Комерційні банки здійснюють емісію тільки безготівкових грошей через механізм грошово-кредитного мультиплікатора.

Тема 3. Грошовий ринок

1. Грошовий ринок — це особливий сектор ринку, на якому здійснюються купівля та продаж грошей як специфічного товару, формуються попит, пропозиція і ціна на цей товар. Визначальний вплив зміни попиту та пропозиції грошей на ставку процента як їх ціну є свідченням підпорядкованості грошового ринку загальним закономірностям функціонування ринку взагалі.

2. Механізм грошового ринку має істотні відмінності від механізму звичайного товарного ринку: продаж грошей виступає у формі надання позичок чи купівлі особливих фінансових інструментів; купівля грошей — у формі одержання позичок чи продажу таких фінансових інструментів; попит на гроші — у формі бажання економічних суб'єктів мати у своєму розпорядженні певну масу грошей на визначену дату; пропозиція грошей — у формі запасу грошей, який економічні суб'єкти готові передати у тимчасове користування; ціна грошей — у формі процента.

3. В інституційній моделі грошового ринку виокремлюються два сектори з різним характером руху грошей — сектор прямого фінансування і сектор опосередкованого фінансування. Перевагою першого сектора є те, що безпосередній характер взаємовідносин між продавцями (кредиторами) і покупцями (позичальниками) істотно знижує їх витрати на здійснення операцій. Перевагою другого сектора є те, що участь у взаємовідносинах між кредиторами і позичальниками фінансових посередників істотно знижує ризики, пов'язані з розміщенням грошових коштів.

4. Складний механізм грошового ринку дає можливість класифікувати його за різними критеріями. Основними з них є: види інструментів, з допомогою яких гроші переміщуються від продавців до покупців; інституційні ознаки грошових потоків; економічне призначення купівлі грошей. За першим критерієм грошовий ринок поділяється на: ринок позичкових зобов'язань, ринок цінних паперів, валютний ринок; за другим критерієм — на фондовий ринок, ринок банківських кредитів, ринок послуг небанківських фінансово-кредитних установ; за третім критерієм — на ринок грошей і ринок капіталів. Центральне місце в структурі грошового ринку займає ринок грошей.

5. Визначальну роль у механізмі ринку грошей відіграє попит на гроші, під яким слід розуміти бажання економічних суб'єктів мати у своєму розпорядженні певний запас грошей на певний момент. Це явище залишку і має об'єктивний характер, оскільки визначається під впливом факторів, що діють у реальній економіці — зміни обсягу ВВП, рівня цін, швидкості обігу грошей, рівня процента тощо.

6. Пропозиція грошей полягає в тому запасі грошей, який економічні суб'єкти готові надати в тимчасове користування позичальникам. Це більш екзогенне явище, ніж попит на гроші. Вона формується на базі наявної маси грошей в обороті й емісійної діяльності банків. Тому банки, регулюючи пропозицію грошей, повинні орієнтуватися на зміну попиту на гроші, а не навпаки.

7. Зрівноваження попиту і пропозиції на ринку грошей визначає об'єктивний рівень ставки процента, за якого досягається стабілізація кон'юнктури цього ринку. Взаємозв'язок між попитом, пропозицією і ціною

грошей на цьому ринку реалізується відповідно до загальних закономірностей функціонування ринку:

попит на гроші впливає на рівень процента прямо пропорційно, а пропозиція грошей - обернено пропорційно.

Тема 4. Грошові системи

1. Грошова система — це форма організації грошового обороту, визначена загальнодержавними законами. Має нормативно-правовий характер і призначена забезпечити рівність усіх суб'єктів грошового обороту, однакову доступність їх до грошового ринку, єдність вимог щодо правил поведінки суб'єктів грошового обороту.

2. Як явище нормативно-правове грошова система містить ряд елементів: назву і величину грошової одиниці; види грошових знаків і види платіжних засобів; механізми регулювання готівкового і безготівкового секторів обороту, валютного ринку; інститути, що регулюють грошовий оборот.

3. Грошові системи видозмінювалися і розвивалися в міру розвитку грошей — від систем, побудованих на принципі саморегулювання обороту грошей, до систем, за яких регулювання пропозиції грошей здійснюється державою.

4. Із проголошенням у 1991 р. України самостійною державою виникла необхідність сформувати власну грошову систему. За період, що минув, досягнуті значні успіхи у вирішенні цього завдання. Сьогодні українська держава в особі НБУ досить успішно регулює пропозицію грошей з метою забезпечення її стабільності. Проте процес формування ефективного механізму грошової системи України ще не закінчився.

5. Державне регулювання грошового обороту займає важливе місце в системі державного управління економікою, оскільки дає можливість впливати на всі процеси на макро- та мікроекономічних рівнях. Методи регулювання грошового обороту поділяються на прямі та опосередковані. За прямих методів законодавче встановлюються норми і правила, що безпосередньо регламентують поведінку суб'єктів грошового обороту. За опосередкованих методів здійснюється вплив центрального банку на певні грошові індикатори, зміна яких впливає на поведінку суб'єктів грошового обороту, насамперед на їх попит на товарних ринках. Головним методом опосередкованого регулювання є грошово-кредитна політика НБУ.

6. Грошово-кредитна політика — це сукупність взаємозв'язаних, скоординованих на досягнення заздалегідь визначених суспільних цілей, заходів щодо регулювання грошового обороту, які здійснює держава через свій центральний банк. Основними стратегічними цілями грошово-кредитної політики є загальноекономічні цілі держави: економічне зростання, забезпечення високої зайнятості, стабілізація цін, збалансування платіжного балансу.

7. Основними інструментами грошово-кредитної політики, які застосовує НБУ, є: операції відкритого ринку, регулювання норми обов'язкового резервування, процентна політика, рефінансування комерційних банків, регулювання курсу національної валюти. Вибір того чи іншого інструмента визначається залежно від конкретного стану ситуації на грошовому ринку.

8. Пропозиція грошей здійснюється банківською системою через емісію грошей центральним банком та кредитну мультиплікацію депозитів комерційними банками. Внутрішньо-системна замкнутість та кредитний характер цього процесу забезпечують високу його ефективність, що проявляється в автоматичному збалансуванні попиту і пропозиції на грошовому ринку. Проте є один фактор, що постійно загрожує деформувати дію цього механізму, — необхідність монетизації бюджетного дефіциту. Якщо уряд не в змозі профінансувати бюджетний дефіцит за рахунок розміщення своїх зобов'язань на вторинному ринку, то він примушуватиме центральний банк купувати ці зобов'язання, що призведе до збільшення пропозиції грошей і порушення рівноваги на товарних ринках. Такі ж наслідки може мати систематична і широкомасштабна купівля центробанком державних цінних паперів на вторинному ринку, якщо він надто переповнений цими паперами, що загрожує втратою ліквідності комерційним банкам.

9. Показник монетизації ВВП не є альтернативою до показника зрівноваженості попиту і пропозиції на грошовому ринку. Кожний з них характеризує окремий аспект зв'язку грошового обороту з реальною економікою, і їх потрібно паралельно враховувати в управлінні грошовим оборотом. Головним правилом при цьому має бути забезпечення рівноваги між попитом і пропозицією грошей, на якому б рівні не перебувала монетизація економіки — надто низькому чи надто високому. І навпаки, зусилля щодо оптимізації рівня монетизації ВВП не можуть дати позитивних наслідків, якщо вони спрямовані на порушення рівноваги між попитом і пропозицією грошей.

Тема 5. Інфляція і грошові реформи

1. Інфляція — надзвичайно складне соціально-економічне явище, що виявляється в тривалому і швидкому знеціненні грошей внаслідок надмірного зростання їх маси в обороті. Основною формою інфляції є тривале і швидке зростання цін, додатковими формами її є тривалий дефіцит товарів і послуг та девальвація національних грошей.

2. Інфляція — це тривалий процес, що має кілька стадій, які різняться не тільки рівнем зростання цін, а й впливом на економіку. На першому етапі зростання пропозиції грошей випереджає зростання цін, яке є незначним (до 5% на рік) або зовсім відсутнє. Вона позитивно впливає на економічний розвиток. На наступному етапі темпи зростання цін прискорюються, наближаються до темпів зростання пропозиції грошей і можуть навіть перевищувати їх. Така інфляція називається відкритою або помірною і коливається в межах 5—20 % на рік. Вона може мати як позитивний, так і негативний вплив на економічний розвиток. Після цього починаються етапи галопуючої інфляції (20—50% на рік) та гіперінфляції — понад 100% на рік. Кожна з цих видів інфляції несе розруху для економіки і соціальної сфери.

3. Залежно від того, з якого боку ринкової кон'юнктури формується тиск на ринкові ціни, виділяються два види інфляції — інфляція витрат і інфляція попиту. Перша з них провокується чинниками, що формуються з боку пропозиції товарів, а друга — з боку попиту на товари.

4. Інфляція вимірюється трьома видами показників: індексом споживчих (роздрібних) цін; індексом цін на засоби виробництва (оптових); дефлятором ВВП.

5. Дослідники причин інфляції визнають можливість їх формування на боці грошей (монетарні причини) і на боці товарів (витратні причини). Монетарні причини пов'язані з лібералізацією монетарної політики для емісійного фінансування бюджетного дефіциту, зростання зайнятості та виробництва. Витратні причини пов'язані зі зростанням витрат на виробництво чи монополізацією виробництва та праці. Проте обидва види причин тісно переплітаються і, по суті, зливаються в одну — лібералізацію державної монетарної політики і зростання на цій основі пропозиції грошей, без чого ні перший, ні другий вид чинників не може матеріалізуватися у тривалі зростання цін.

6. Інфляція понад критичну точку може мати тяжкі економічні і соціальні наслідки: руйнування виробничого потенціалу, зниження обсягів виробництва і скорочення зайнятості, падіння життєвого рівня населення, загострення соціальних та політичних суперечностей, посилення хабарництва та криміногенної ситуації в країні. Тому дійова антиінфляційна політика держави є пріоритетною і повинна забезпечити належну сталість грошей.

7. Інфляційний процес в Україні розвивався згідно з загальновизнаними закономірностями від помірної до гіперінфляції. Зростання цін провокувалося як затратними, так і монетарними чинниками. Проте ключову роль у «розкручуванні» інфляції відігравала занадто ліберальна монетарна політика уряду та НБУ. Тільки після переходу в 1994 р. до антиінфляційної політики інфляція різко пішла на спад. Це ще одне підтвердження того, що інфляція — суто монетарний феномен.

8. Грошова реформа є складовим елементом антиінфляційної політики і спрямовується на усунення наслідків інфляції у грошовій сфері і створення монетарних та економічних передумов для стабілізації грошей.

9. Грошова реформа в Україні, що завершилася в 1996 р., за своїм характером належить до повних, або структурних, реформ. Вона тривала близько п'яти років (січень 1992 — вересень 1996 р.) і забезпечила створення національної грошової системи, формування нового механізму підтримання сталості грошей та регулювання грошового обороту, адекватного умовам ринкової економіки.

Тема 6. Валютний ринок і валютні системи

1. Валюта — це не просто гроші чи грошова одиниця тієї чи іншої країни. Це насамперед грошові цінності, які обслуговують зовнішньоекономічні відносини. Специфіка цих відносин надає національним грошам нову ознаку та статус валюти. Набувши статус валюти, гроші можуть використовуватися й у внутрішніх економічних відносинах. Уся сфера економічних відносин, в якій зв'язки між суб'єктами здійснюються з використанням валютних коштів, називається валютними відносинами. Тому валютні відносини за своїм обсягом можуть не збігатися з зовнішньоекономічними відносинами.

2. Найвищою якісною характеристикою валюти є її вільна конвертованість в інші валюти. У країнах з вільно конвертованою валютою до

мінімуму зведені обмеження на здійснення валютних операцій, на ввіз та вивіз валюти через кордон. Вільна конвертованість валюти забезпечує їй широке використання як міжнародного платіжного засобу, статус резервної валюти в інших країнах, що надає країні-емітенту значні переваги на світовому ринку.

3. Вільна конвертованість валюти можлива в умовах високого розвитку ринкової економіки та широкої інтеграції її у світову економіку, високої стабільності державних фінансів та національних грошей, надійного функціонування банківської системи, нагромадження достатніх золотовалютних резервів. Сучасний стан економіки та фінансів України забезпечує передумови для підтримання лише часткової конвертації гривні — за поточними операціями платіжного балансу.

4. Валютний ринок — це сектор грошового ринку, на якому здійснюється купівля-продаж валютних цінностей. Ціною на цьому ринку є обмінний курс. Попит і пропозиція на валютному ринку виступає у формі підкріпленого платіжними засобами бажання купити та продати іноземну валюту, а також бажання одержати чи надати валюту в позичку. Відповідно валютний ринок поділяється на ринок реальної валюти та ринок валютних позичок. Крім того, виділяють національний (внутрішній) валютний ринок, міжнародні (регіональні) валютні ринки та світовий валютний ринок. Валютний ринок відіграє надзвичайно важливу роль у розвитку міжнародних економічних зв'язків, функціонуванні світової економіки та у державному регулюванні монетарної сфери кожної окремої країни.

5. На валютному ринку сформувався широкий набір специфічних валютних операцій, використання яких дає змогу суб'єктам ринку вирішувати три групи завдань:

- забезпечувати потреби в платіжних засобах для погашення своїх зовнішніх зобов'язань;

- забезпечувати страхування своєї діяльності від валютних ризиків;

- одержувати додаткові прибутки від спекулятивних операцій. Операції валютного ринку поділяються на поточні (операції «спот») та строкові (операції з форвардними угодами, ф'ючерсами, свопами, валютними опціонами тощо).

6. У процесі здійснення зовнішньоекономічних операцій одним з ключових параметрів є валютний курс, що відбиває взаємодію національної та світової економік. Правильне його визначення має вирішальне значення для забезпечення еквівалентності обміну, взаємної вигоди у відносинах економічних суб'єктів різних країн. Величина валютного курсу та режим його функціонування впливають на всю систему макро- та мікроекономічних показників країни, на її конкурентні позиції в економіці. Саме тому визначення та регулювання валютного курсу є важливим елементом економічної політики держави.

7. Оскільки валютні відносини пов'язані з міждержавним рухом капіталу, вони зачіпають національні інтереси країн-партнерів і тому підлягають державному регулюванню і контролю. З цією метою створюються так звані валютні системи як сукупності законодавче визначених принципів, норм, правил організації валютних відносин. Валютні системи бувають національні, регіональні (міжнародні) та світова. Функціонування валютної системи

визначається валютною політикою країни чи групи країн. Залежно від стану економіки країни та її міжнародних зв'язків валютна політика може підпорядковуватися загальним цілям монетарної політики та певним цілям у суто валютній сфері. Основними інструментами валютної політики є: курсова політика, облікова політика та інші інструменти монетарної політики, валютна інтервенція, регулювання сальдо платіжного балансу, формування та використання золотовалютних резервів, політика валютних обмежень.

8. Формування валютної системи України відбувається в умовах глибокої економічної і фінансової кризи, істотного розбалансування платіжного балансу, що зумовлює його значні ускладнення, істотні відхилення від ринкових засад, надмірне адміністративне втручання держави у валютні відносини та валютний ринок. Усе це знижує ефективність валютної системи України.

9. Платіжний баланс за своїм економічним змістом є моделлю зовнішньоекономічних відносин країни і містить у собі інформаційну базу для оцінки перспектив розвитку валютних відносин і валютного ринку в країні та визначення цілей та заходів валютної політики. Через забезпечення збалансованості валютних потоків за поточними і капітальними операціями платіжного балансу

держави впливає на кон'юнктуру валютного ринку, забезпечує умови для ефективного регулювання валютних відносин.

10. Важливу роль у забезпеченні нормального функціонування валютної системи відіграють централізовані золотовалютні резерви країни. Вони мають подвійне призначення:

—забезпечити країні запас ліквідності, достатній для виконання всіма резидентами своїх зовнішньоекономічних зобов'язань, якщо для цього недостатньо їх поточних валютних надходжень;

—надати в розпорядження органів монетарного регулювання додатковий інструмент впливу на грошову масу, валютний курс та інші показники для досягнення цілей монетарної і валютної політик.

11. Світова та міжнародна валютні системи є функціональними структурами валютних відносин. У своєму еволюційному розвитку світова валютна система пройшла три основні етапи — золотого, золотовалютного (доларового) та паперововалютного (девізного) стандарту. Міжнародні (регіональні) валютні системи є результатом взаємної інтеграції національних грошових та валютних відносин групи країн. Вони тісно взаємодіють між собою та зі світовою валютною системою на глобальному рівні.

12. Складовими світового фінансового ринку є міжнародні ринки грошей та капіталів. Критерієм їх розмежування є строки кредитів та їх цільове спрямування. Кошти, що надаються на тривалий термін, належать до ринку капіталів, а короткострокові кошти — до ринку грошей. Традиційний інструмент на міжнародному ринку капіталів — іноземні облігації. Інновацією є єврооблігації, тобто облігації, що номіновані в іншій валюті, ніж валюта країни, в якій вона продається. Найбільш значним міжнародним грошовим ринком та ринком капіталів є євроринок що досить послідовно дотримувалося проголошеного курсу лише : монетарне керівництво країни, передусім НБУ. У

загальноекономічній та фінансово-бюджетній політиці суттєвих змін у бік посилення засад ринкового саморегулювання не відбулося.

Тому є підстави вважати, що на другому етапі перехідного періоду, що розпочався з 1994 р., економічна політика в Україні проводилася на дуальних засадах — керівництво реальної економіки та фінансово-бюджетної сфери здійснювалося більше в руслі кейнсіанських підходів, а керівництво монетарної сфери — у руслі монетаристських підходів. Такий дуалізм негативно вплинув на хід ринкової трансформації економіки, на стан макроекономічної стабілізації та оздоровлення державних фінансів, поглибив розрив між секторами реальної економіки та грошово-кредитним. Адже механізм ринкової саморегуляції економіки як неминуча передумова монетаристських ідей грошово-кредитного регулювання, не був створений. Це істотно знизило результативність антиінфляційної політики, обмежило її позитивні наслідки переважно монетарною сферою.

Тема 7. Історія розвитку та сучасний стан теорії грошей

1. Кількісна теорія грошей — це не якась окрема концепція, а загально-методологічний підхід в економічній теорії, згідно з яким гроші впливають на економіку лише своєю кількістю і тому функціонування економічних систем вивчається у взаємозв'язку зі зміною маси грошей в обороті (кількісним фактором).

2. Залежно від того, як прибічники кількісної теорії пояснюють механізм впливу маси грошей на сферу реальної економіки, виділяється кілька її напрямів:

- класична кількісна теорія;
- неокласична кількісна теорія;
- кейнсіанський напрям;
- сучасний монетаризм;
- кейнсіансько-монетаристський синтез.

3. Класична кількісна теорія грошей зміну цін пояснює лише зміною кількості грошей в обігу. При цьому вплив кількості грошей на ціни є безпосереднім, прямо пропорційним і загальним, тобто однаково дійсним для всіх товарів. Сам механізм впливу кількості грошей на ціни та наслідки зміни цін у сфері виробництва ця теорія не вивчає.

4. Сутність неокласичної кількісної теорії грошей полягає в тому, що вона, вивчаючи механізм впливу кількості грошей на ціни, а цін — на виробництво, визнає, що цей вплив не є прямо пропорційним, що він не однаково дійсним на різних часових інтервалах, що залежить він від багатьох чинників, які повинні враховуватися при розробленні рекомендацій для практики грошово-кредитного регулювання.

5. Кейнсіанський напрям у кількісній теорії грошей має ту особливість, що, не заперечуючи принципово значення кількісного чинника впливу на ціни і реальну економіку, зовсім по-іншому трактує механізм цього впливу і його значення. Дж. М. Кейнс виходив з того, що ринковій економіці внутрішньо властива розбалансованість та нерівномірність (циклічність) відтворювального процесу, який зумовлює низьку ефективність монетарних факторів економічного регулювання, особливо на коротких часових інтервалах, і вимагає

більш прямого і потужного втручання держави в економічні процеси, зокрема через механізм фіскально-бюджетної політики. У самому механізмі впливу кількісного фактора на економіку Кейнс на перше місце ставив не зміну цін, а динаміку процентної ставки та пов'язаний з нею інвестиційний процес.

6. Представники сучасного монетаризму відновили ключову ідею класичної теорії про здатність ринкової економіки до саморегулювання і на цій підставі в центр уваги знову поставили кількісний чинник і монетарну політику. У «передатному механізмі» впливу грошей на економіку вони повернулись до прямого зв'язку між кількістю грошей і цінами й істотно конкретизували механізм цього зв'язку через зміну попиту і пропозиції на гроші та зміну структури активів. Практичні рекомендації представників сучасного монетаризму зводяться насамперед до

- проведення жорсткої монетарної політики, в основу якої слід брати сформульоване М. Фрідманом «грошове правило»;

- максимального обмеження прямого, адміністративного втручання держави у процеси суспільного відтворення, лібералізації ринку, цін, підприємницької діяльності тощо.

7. Загальноекономічна та грошово-кредитна політика, що проводилась в Україні в перехідний період, поступово трансформувалася від суто кейнсіанського спрямування до монетаристського та кейнсіансько-монетаристського синтезу. На першому етапі (1991 - 1994рр.) у ній переважали настрої недооцінки сталості грошей та монетарної політики, пріоритетності прямого державного регулювання економіки, перебільшення значення фіскально-бюджетної політики тощо. На другому етапі (1994 - 2000 рр.) був проголошений курс на прискорене формування ринкового механізму, проведення жорсткої антиінфляційної політики, стимулювання розвитку підприємництва, посилення стимулюючих якостей податкового механізму та на підвищення ролі монетарної політики в системі економічного регулювання. Подібна переорієнтація адекватна ідеям сучасного монетаризму. Проте більш-менш послідовно і повно вона була реалізована лише у сфері монетарної політики.

Тема 8. Сутність та принципи кредитування

1. Причиною виникнення кредиту була необхідність одного товаровиробника продати свій товар, а покупця — купити його, коли він ще не отримав гроші за свій товар. Проте з розвитком суспільного відтворення з'явилося чимало інших чинників, що зумовлюють необхідність кредиту: поява вільних коштів в одних суб'єктів господарювання і виникнення потреби в них у інших; коливання потреб у коштах і джерелах їх формування, які виникають у юридичних і фізичних осіб та держави; надання в тимчасове користування коштів під майбутні, віддалені в часі, доходи.

2. Сутність кредиту полягає не в масі позиченої вартості, а в тих економічних відносинах, які виникають у зв'язку з рухом вартості на засадах зворотності та платності. Ці відносини характеризуються низкою специфічних рис, які конституують явище кредиту і відрізняють його від інших економічних явищ.

3. Кредит є вартісною категорією і з цього погляду має багато спільного з

іншими економічними категоріями — грошима, фінансами, торгівлею, капіталом тощо. Разом з тим це самостійна категорія, яка має свої функції і особливе призначення в економічному житті суспільства.

4. Натуралістична теорія кредиту трактує сутність кредиту з позицій його ролі в забезпеченні руху реального капіталу в натурально-речовій формі, недооцінює відносної самостійності руху грошового капіталу і його впливу через кредит на розвиток суспільного виробництва.

5. Капіталотворча теорія кредиту трактує сутність кредиту як механізм творення капіталу, переоцінюючи самостійність руху грошового капіталу і можливості банків у його розширенні в інтересах розвитку виробництва.

6. Кредит — явище руху, який здійснюється у різних напрямках і на різних рівнях. Рух кредиту у зв'язку з його участю у відтворювальному процесі проходить п'ять етапів:

- формування вільної вартості;
- розміщення вільної вартості в позички;
- використання позиченої вартості на потреби позичальника;
- вивільнення позиченої вартості з обороту позичальника;
- повернення вивільненої вартості кредитуру і сплата процентів.

7. Рух кредиту здійснюється за певними закономірностями, які зумовлюються особливою сутністю кредиту. Ці закономірності є визначальними чинниками в організації управління кредитними відносинами. На їх підставі формуються принципи (правила) кредитування.

8. Основними принципами кредитування є: цільове спрямування позички; строковість позички; поверненість кредитуру позиченої вартості; забезпеченість позички і платність користування позиченими коштами.

Тема 9. Види і форми кредиту

1. Під формою кредиту слід розуміти найбільш загальний прояв його сутності, що не зачіпає внутрішньої структури кредиту і не пов'язаний з конкретною характеристикою її окремих елементів. З цих позицій правомірно виділяти дві форми кредиту — грошову та товарну, які тісно пов'язані між собою і є двома сторонами вартісної форми кредиту. Подібні форми можуть мати й інші економічні інструменти (фінанси, торгівля), проте це не суперечить сутності форми як найбільш загального, контурного прояву економічного явища. Такий контур можуть мати й інші вартісні явища.

2. Під видом кредиту слід розуміти конкретний прояв окремих елементів кредиту як економічного явища. Види кредиту можуть виокремлюватися в межах його форм і розглядатися як складові елементи системи, якою є кредит. Для потреб практики види кредиту можна класифікувати за значною кількістю критеріїв і тому видів кредиту може бути велика кількість. Основними з них є комерційний, банківський, державний, міжнародний, виробничий, споживчий. Оскільки ці види виділені за різними критеріями, то одна і та ж сама позичкова вартість може визначатися як різні види кредиту. Наприклад, надана банком позичка може належати до банківського кредиту і до виробничого або споживчого кредиту залежно від цільового її спрямування.

3. Функції кредиту є одним з найскладніших дискусійних питань теорії кредиту. Загальновизнаною є функція перерозподілу вартості через механізм кредитування. Ця функція досить яскраво виражає призначення та роль кредиту. Існування її не викликає сумніву.

Друга функція пов'язана з призначенням кредиту в грошовій сфері. Але у формуванні її мають місце істотні розбіжності — від емісійної до заміщення справжніх грошей. Такий різнобій можна пояснити ототожненням авторами функцій кредиту з функціями банків, що неправомірно. Тому другу функцію кредиту краще зводити до створення передумов для ефективного регулювання обороту грошей в інтересах забезпечення стабільності грошей і повного забезпечення потреб обороту в платіжних засобах.

Є достатньо підстав для виділення і таких функцій кредиту, як контрольно-стимулююча та функція капіталізації вільних грошових доходів.

4. У своїх проявах кредит розмаїтий, тому в теорії і на практиці розрізняють цілий ряд форм і видів кредиту. Їм властиві свої особливості. З розвитком людського суспільства чільне місце займає та чи інша форма або навіть вид кредиту. Але на будь-якому етапі розвитку людства кредит відіграє досить важливу роль. У перші роки існування України як незалежної держави кредитні відносини в ній розвивались суперечливо і поки що не відповідають суспільним потребам.

Тема 10. Фінансове посередництво

1. Фінансове посередництво — це специфічний вид діяльності на грошовому ринку, що полягає в акумуляції його суб'єктами в обмін на свої зобов'язання вільних грошових капіталів і розміщення їх від свого імені в дохідні активи. Унаслідок цієї діяльності

- на ринку з'являються нові фінансові інструменти і загальний асортимент їх значно розширюється, що посилює стимули до формування вільних грошових капіталів;
- урізноманітнюється трансформація грошового капіталу, що сприяє кращій адаптації його руху до потреб розширеного відтворення;
- скорочуються витрати економічних суб'єктів на забезпечення руху свого грошового капіталу;
- зменшуються ризики економічних суб'єктів, пов'язані з використанням свого грошового капіталу.

2. Суб'єкти грошового ринку, які займаються фінансовим посередництвом, називаються фінансовими посередниками. Вони поділяються на дві великі групи:

- банки;
- небанківські фінансові посередники.

Економічна відмінність між ними полягає в тому, що суб'єкти другої групи є чистими посередниками, вони не можуть розмістити в активи більше коштів, ніж самі акумулювали. Банки ж є не тільки звичайними посередниками, а й творцями кредиту, оскільки виконують емісійну функцію. Тому правомірно розглядати банки не тільки як простих посередників, а й як підприємства кредитної сфери.

3. Указана економічна відмінність між банками і небанківськими фінансовими посередниками вимагає чіткого визначення сутності банку. Без цього законодавство не зможе забезпечити ефективне регулювання банківської діяльності.

Банк в економічному розумінні — це фінансовий посередник, що виконує комплекс базових операцій, які в сукупності представляють закінчений процес посередництва:

- акумуляцію грошових коштів економічних суб'єктів з правом вільного розпорядження ними;
- вільне розміщення їх у дохідні активи від свого імені і під свою відповідальність;
- безумовне виконання розпоряджень власників акумульованих коштів щодо їх використання — повернути власникові готівкою, перерахувати на рахунки третіх осіб чи на власні рахунки інших видів у цьому чи іншому банках.

4. Банківська система — це не проста сукупність окремих банків, а свідомо побудована на законодавчій основі їх єдність з чітким визначенням місця, субординації та взаємозв'язків окремих її елементів та ланок. Вона виконує свої специфічні функції і роль в економіці, які хоч і пов'язані з функціями і роллю окремих банків, проте не повторюють їх і не зводяться до них, а мають самостійне значення.

5. Банківська система має багато спільних рис з іншими економічними системами, що ставить її в один ряд з найвищими ієрархічними структурами цілісної економічної системи країни. Проте вона має і свої специфічні риси, які виділяють її з ряду інших систем і надають їй статусу самостійного економічного явища.

6. Україна досягла значних успіхів у формуванні своєї банківської системи, особливо в інституціональному та функціональному аспектах. Підтвердженням цього є прийняття Закону «Про Національний банк України» та Закону «Про банки і банківську діяльність», які відповідають сучасній економічній ситуації в країні.

Разом з тим розвиток банківської системи України істотно гальмується вкрай повільною ринковою трансформацією економіки та надмірно затяжним економічним спадом.

7. Небанківські фінансові посередники — об'єктивно необхідне явище у ринковій економіці. Вони не тільки є потужними конкурентами банків у боротьбі за вільні грошові капітали, що саме по собі має позитивне значення, а й беруть на себе надання економічним суб'єктам таких фінансових послуг, виконання яких не вигідно чи законодавче заборонено банкам. Тому всілякий розвиток небанківського посередництва є важливим економічним завданням уряду та центрального банку.

8. В Україні небанківські фінансові посередники набули ще меншого розвитку, ніж банки. Причини гальмування розвитку цих посередницьких структур грошового ринку криються теж у недостатньому поступові економіки, у повільній її ринковій трансформації, у низькому життєвому рівні населення та незначних грошових заощадженнях.

Тема 11. Центральний банк та його функції

1. Центральний банк відіграє провідну роль на грошовому ринку. Він впливає на стан економіки через регулювання пропозиції грошей і через здатність впливати на рівень процентних ставок.

2. Центральні банки мають особливий правовий статус, оскільки вони поєднують у собі окремі риси банківської установи і державного органу управління.

3. У більшості країн з розвиненою ринковою економікою центральні банки є незалежними від органів державної влади у встановленні цільових орієнтирів монетарної політики й у виборі інструментів регулювання грошового обороту. Проте незалежність центрального банку не може бути абсолютною.

4. Функції центрального банку визначаються його призначенням. Основними з них є функції:

- емісійного центру готівкового обігу;
- банку банків;
- органу банківського регулювання та нагляду;
- банкіра і фінансового агента уряду;
- провідника монетарної політики.

5. В історичному плані функція емісії готівки, точніше потреба в її централізації і державній монополізації, дала поштовх до надання одному з банків статусу емісійного. Поступово емісійні банки перетворились у центральні банки.

6. Глобалізація грошових ринків призвела до тісного співробітництва центральних банків на міждержавному рівні, до їх співпраці з міжнародними валютно-кредитними і фінансовими організаціями, а також до створення наднаціональних центральних банків.

7. Національний банк України є особливим центральним органом державного управління, основним завданням (функцією) якого є забезпечення стабільності національної грошової одиниці — гривні. Згідно з Законом «Про Національний банк України» він виконує всі функції, які традиційно притаманні центральному банку країни.

Тема 12. Комерційні банки

1. У системі грошово-кредитних відносин ключове місце займають банки. В умовах ринкової економіки банки поділяються на центральні і комерційні (ділові). Центральний банк є першим рівнем банківської системи країни, а комерційні — другим.

2. Комерційні банки класифікуються за різними ознаками і критеріями. Вони виконують різноманітні операції, які поділяються на традиційні і нетрадиційні. До перших належать кредитування, розрахунки, залучення вкладів тощо. До других — різноманітні послуги (лізингові, факторингові, консультативні тощо). Традиційні операції бувають активними й пасивними.

В Україні комерційні банки активно почали створюватися після проголошення незалежності (з 1992р.). Реєстрацію новостворених комерційних банків здійснює Національний банк України.

3. Пасивні операції комерційних банків полягають у формуванні власної і залученої ресурсної бази, на підставі і за рахунок якої здійснюються активні операції.

4. Серед активних операцій провідними є кредитні та інвестиційні. Кредитування банківських клієнтів здійснюється відповідно до певних принципів та умов. Інвестиційні операції слугують для створення вторинних банківських резервів, диверсифікації активів та отримання доходів. Кредитні й інвестиційні операції тісно пов'язані між собою. Їм притаманні ризики, для запобігання й оптимізації яких банки використовують певний інструментарій.

5. Значне місце в банківській діяльності займають розрахунково-касові операції. Міжгосподарські безготівкові розрахунки здійснюються з використанням певних форм і способів. Розрахунки готівкою мають регламентацію і підпорядковані певним правилам.

6. Банки надають своїм клієнтам широке коло послуг, які групуються відповідно до певних критеріїв. Найбільш поширеними є гарантійні, консультативні й трастові послуги.

7. Для успішної діяльності банків велике значення має їх стабільність. Вона означає постійну здатність банку відповідати за своїми зобов'язаннями і забезпечувати прибутковість на рівні, достатньому для нормального функціонування у конкретному середовищі. Забезпечити стабільність можна за допомогою дотримання системи економічних параметрів, що встановлені центральним банком, і підтримання оптимального рівня прибутковості.

8. Банківська система України пройшла певний шлях розвитку. Досягнуті значні здобутки, але є й проблеми і великі невикористані резерви. Головною проблемою є втрата певною групою банків платоспроможності. Багатьом банкам притаманна фінансова слабкість.

Тема 13. Міжнародні фінансово-кредитні установи

1. Міжнародні та регіональні валютно-кредитні установи з'явилися у ХХ ст. Вони створені та діють на основі міждержавних угод та покликані регулювати міжнародні економічні відносини. Їх мета — сприяти розвитку зовнішньої торгівлі й міжнародного та регіонального валютно-фінансового співробітництва, підтримувати рівновагу платіжних балансів країн, що входять до них, регулювати курси їхніх валют, надавати кредити цим країнам і гарантувати приватні позики за кордоном.

2. Міжнародні та регіональні валютно-фінансові організації мають свої цілі, вирішують різні завдання та діють на глобальному та регіональному рівнях. Їх діяльність є важливою складовою світового та регіонального співробітництва й інтеграції. Україна, розвиваючи співробітництво з багатьма з них, намагається інтегруватися у світову економічну систему.

3. Найважливішу роль серед названих міжнародних організацій відіграють Міжнародний валютний фонд (МВФ) і Міжнародний банк реконструкції та розвитку (МБРР), який є головною установою Групи Світового банку. Окрім МБРР, до структури Групи Світового банку входять Міжнародна фінансова корпорація (МФК), Міжнародна асоціація розвитку (МАР), Багатостороння агенція гарантування інвестицій (БАГІ), а також

Міжнародний центр урегулювання інвестиційних конфліктів (МЦУІК).

4. МВФ — міжнародна наднаціональна валютно-кредитна організація, що має статус спеціалізованої представницької установи ООН. МВФ сприяє міжнародному валютному співробітництву та стабілізації валют, підвищенню ступеня їх конвертованості, підтримує рівновагу платіжних балансів країн—членів Фонду, надає короткострокові кредити країнам—членам Фонду для покриття тимчасового дефіциту їхніх платіжних балансів, на ліквідацію валютних обмежень, організовує консультативну допомогу з фінансових і валютних питань.

5. МБРР — одна з найбільших і найвпливовіших у світі міжнародних фінансово-кредитних установ, яка надає довгострокові позики під державні програми тільки урядам і центральним банкам країн-членів. Членами МБРР можуть бути тільки члени МВФ. Основна різниця між МВФ та МБРР полягає в тому, що МВФ більше концентрує свою увагу на питаннях короткострокової фінансової стабільності в країнах, тоді як МБРР зосереджується переважно на середньо- та довгострокових проектах структурних та галузевих перетворень в економіках країн-членів. Якщо з якихось причин МВФ призупиняє свої програми в будь-якій країні, це призводить до припинення програм кредитування з боку МБРР.

6. Регіональні міжнародні кредитно-фінансові установи створюються поступово, відповідно до певних етапів розвитку світо-господарських зв'язків та інтенсивності інтеграційних процесів. Вони мають схожі цілі — це розвиток економіки, економічного співробітництва та інтеграції у регіоні. У них однотипний порядок формування пасивів, однакова форма правління, ідентичні об'єкти кредитування — переважно інфраструктура, сільське господарство, добувна промисловість. Кредити надаються лише країнам-членам.

7. До найвідоміших регіональних кредитно-фінансових установ належать Міжамериканський банк розвитку, Африканський банк розвитку, Азіатський банк розвитку. У межах європейського економічного співробітництва діють кілька регіональних міжнародних валютно-кредитних установ, основними з яких є Європейський інвестиційний банк, Європейський фонд валютного співробітництва та ін. Для сприяння країнам Центральної та Східної Європи у становленні ринкової економіки європейськими країнами було створено у 1991 р. Європейський банк реконструкції та розвитку (ЄБРР). Країнами Чорноморського басейну засновано Чорноморський банк торгівлі та розвитку. Україна є однією з країн-засновниць цього банку. Його створено з метою поглиблення інтеграції та зміцнення зв'язків між країнами Чорноморського економічного співробітництва.

8. Особливістю ЄБРР є підтримка приватного підприємницького сектора, частка якого в інвестиціях ЄБРР повинна становити не менше як 60% від загального обсягу. Фінансування ЄБРР залежить від конкретних проектів, кредити надаються як прямо, так і опосередковано на зміцнення фінансових інституцій, структурну реорганізацію великим та дрібним компаніям.

9. Банк Міжнародних розрахунків є найдавнішою міжнародною організацією, основною функцією якої є регулювання платежів центральних банків та розроблення нормативних документів з банківського нагляду.

7. ТЕМИ РЕФЕРАТІВ

1. Еволюція форм вартості, походження грошей.
2. Функції грошей та їх характеристика.
3. Види грошей, що функціонують у грошовому обігу.
4. Паперові гроші, проблеми їх знецінення.
5. Вексель як вид кредитних грошей.
6. Електронні гроші, їх характеристика.
7. Закон грошового обігу, його дію в сучасних умовах.
8. Грошова маса, її агрегати.
9. Управління грошовим обігом, методи регулювання грошової маси.
10. Грошова система держави, її елементи.
11. Основні види та типи грошових систем, їх еволюція та характеристика.
12. Сучасна грошова система України.
13. Сутність, структура, принципи організації грошового обігу.
14. Поняття готівково-грошового обороту, його учасники.
15. Безготівковий грошовий оборот, форми безготівкових розрахунків.
16. Інфляція як багатофакторний процес. Причини та фактори розвитку інфляції.
17. Різновиди, форми прояву інфляції.
18. Соціальні і економічні наслідки інфляції.
19. Методи антиінфляційного регулювання.
20. Грошова реформа як метод антиінфляційного регулювання. Види грошових реформ, їх характеристика.
21. Характеристика інфляції в Україні.
22. Металева теорія грошей, її зміст, представники.
23. Неометаллизм. Причини відродження, послідовники металевої теорії.
24. Номіналістична теорія грошей сутність, основні положення.
25. Кількісна теорія грошей, передумови виникнення, сутність, представники.
26. Трансакційний варіант І. Фішера, його зміст.
27. Сучасні різновиди кількісної теорії грошей.
28. Сучасні теорії інфляції.
29. Міжнародні валютні відносини, їх характеристика.
30. Поняття валютної системи, види валютних систем.
31. Національна валютна система, її елементи.
32. Світова валютна система, її елементи.
33. Валютні ринки, форми їх організації.
34. Валютний паритет, валютний курс. Види валютних курсів.
35. Фактори, що впливають на рівень валютного курсу.
36. Платіжний баланс, його структура.
37. Регулювання сальдо платіжного балансу.

38. Розрахунковий баланс, його зміст.
39. Взаємовідносини України із міжнародними валютно-кредитними і фінансовими організаціями.
40. Необхідність і доцільність створення міжнародних валютно-кредитних і фінансових організацій.
41. Міжнародний валютний фонд, його цілі, функції, основні напрямки діяльності.
42. Міжнародний банк реконструкції та розвитку, напрямки діяльності.
43. Банк Міжнародних Розрахунків, особливості організації та діяльності.
44. Регіональні валютно-фінансові організації.
45. Кредитна система, її елементи.
46. Банківська система, типи банківських систем.
47. Еволюція банківської системи України.
48. Роль центрального банку в економіці країни.
49. Функції центрального банку.
50. Інструменти грошово-кредитної політики центрального банку, їх характеристика.
51. Види комерційних банків.
52. Функції комерційних банків.
53. Еволюція форм вартості, походження грошей.
54. Функції грошей та їх характеристика.
55. Роль грошей в економіці.
56. Грошове звернення. Закон грошового обігу.
57. Вексель, його характеристика.
58. Характеристика паперових грошей.
59. Характеристика банкнот.
60. Характеристика електронних грошей.
61. Характеристика чека.
62. Грошова маса, її агрегати.
63. Регулювання грошової маси.
64. Грошовий обіг, його структура, принципи організації.
65. Готівковий грошовий обіг, його учасники.
66. Безготівковий грошовий оборот, його учасники.
67. Форми безготівкових розрахунків.
68. Інфляція історична і сучасна.
69. Класифікація інфляції.
70. Соціально-економічні наслідки інфляції.
71. Грошові реформи, їх види, характеристика.
72. Антиінфляційна політика держави.
73. Грошова система, її елементи.
74. Біметалізм, його характеристика.

75. Монометалізм, типи золотого стандарту.
76. Системи нерозмінних кредитних і паперових грошей.
77. Кредит, його принципи і функції.
78. Види і форми кредиту.
79. Кредитна система, її елементи.
80. Банківська система, типи банківських систем.
81. Центральний банк як головна ланка банківської системи, її функції.
82. Комерційні банки, їх функції в економіці.
83. Операції комерційних банків.
84. Походження грошей.
85. Роль держави у створенні грошей.
86. Сутність грошей.
87. Гроші як гроші і гроші як капітал.
88. Форми грошей та їх еволюція.
89. Вартість грошей.
90. Функції грошей.
91. Якісні властивості грошей.
92. Роль грошей у розвитку економіки.
93. Сутність і економічна основа грошового обороту.
94. Модель грошового обороту.
95. Грошові потоки та їх збалансування.
96. Структура грошового обороту за економічним змістом та формою платіжних засобів.
97. Маса грошей в обороті.
98. Грошові агрегати та грошова база.
99. Швидкість обігу грошей.
100. Закон грошового обігу.
101. Механізм зміни маси грошей в обороті.
102. Грошово-кредитний мультиплікатор.
103. Сутність, значення та структура грошової системи.
104. Види грошових систем та їх еволюція.
105. Створення і розвиток грошової системи України.
106. Державне регулювання грошового обороту і місце в ньому фінансово-бюджетної та грошово-кредитної політики.
107. Грошово-кредитна політика, її цілі та інструменти.
108. Сутність валюти та валютних відносин.
109. Конвертованість валюти.
110. Валютний ринок.
111. Види операцій на валютному ринку.

112. Валютний курс.
113. Валютні системи та валютна політика.
114. Особливості формування валютної системи України.
115. Платіжний баланс та золотовалютні резерви в механізмі валютного регулювання.
116. Світова та міжнародна валютні системи.
117. Міжнародні ринки грошей та капіталів.
118. Загальні передумови та економічні чинники необхідності кредиту.
119. Сутність кредиту.
120. Теоретичні концепції кредиту.
121. Стадії та закономірності руху кредиту.
122. Форми, види та функції кредиту.
123. Характеристика основних видів кредиту.
124. Економічні межі кредиту.
125. Взаємозв'язок кредиту і грошей.
126. Позичковий відсоток.
127. Роль кредиту в розвитку економіки.
128. Розвиток кредитних відносин в Україні в перехідний період.
129. Сутність, призначення та види фінансового посередництва.
130. Банки як провідні суб'єкти фінансового посередництва.
131. Функції банків.
132. Банківська система: сутність, принципи побудови та функції.
133. Особливості побудови банківської системи в Україні.
134. Не банківські фінансово-кредитні установи.
135. Призначення, статус та основи організації центрального банку.
136. Функції центрального банку.
137. Походження та розвиток центральних банків.
138. Становлення центрального банку в Україні.
139. Поняття, призначення та класифікація комерційних банків.
140. Пасивні операції банків.
141. Активні операції банків.
142. Розрахунково-касове обслуговування клієнтів.
143. Банківські послуги.
144. Стабільність банків і механізм її забезпечення.
145. Особливості становлення і розвитку комерційних банків в Україні.

8. ТРЕБОВАНИЯ К СОДЕРЖАНИЮ КОНТРОЛЬНОЙ РАБОТЫ

Глибоке розуміння теорії грошово-кредитної політики держави багато в чому залежить від самостійної роботи студентів у процесі підготовки контрольної роботи.

Приступаючи до виконання контрольної роботи, необхідно уважно ознайомитися з пропонованими варіантами завдань та містяться в них

питаннями. Вибравши один із запропонованих варіантів слід вивчити відповідні розділи курсу с Гроші та кредит.

Опрацювавши матеріал, що міститься у законодавчих актах, нормативних документах Національного банку, підручниках, монографічній літературі, періодичній пресі та з'ясувавши суть усіх питань обраного варіанту приступайте до виконання завдання.

Робота повинна бути виконана самостійно, чітким почерком або друкарським способом. При висвітленні питань та викладенні матеріалу слід дотримуватися послідовності логіку. Містяться в роботі цифрові матеріали цитати повинні мати вказівки на джерело сноску. Наприкінці роботи наводиться список літератури оформлений у відповідності з вимогами стандарту. Робота підписується студентом і проставляється дата виконання завдання.

У контрольній роботі слід:

- показати знання теоретичних питань, розкривши необхідність, сутність і роль розглянутих категорій;
- використовувати цифрові дані, що характеризують грошово-кредитну політику, проаналізувати їх, пов'язати їх з відповідними теоретичними положеннями.

Основна мета виконання контрольної роботи полягає не в механічному переписуванні окремих параграфів підручників, а у вивченні і розумінні студентами запропонованих питань з можливістю їх усного викладу і пояснення суті.

Статистичний матеріал слід наводити по ходу викладу окремих питань теми, пов'язуючи його з відповідними теоретичними положеннями. Таблиці, наведені без висновків і не пов'язані з темою, не можуть розцінюватися як ілюстративний матеріал.

Робота, дослівно викладає матеріали підручників або копіює письмові роботи інших студентів, розцінюється як незадовільна.

9. ОФОРМЛЕННЯ КОНТРОЛЬНОЇ РОБОТИ

Контрольна робота повинна бути оформлена в учнівському зошиті в клітинку (18 аркушів) рукописним способом. Допускається представляти таблиці та ілюстрації на аркушах паперу формату не більше А3.

Контрольну роботу слід виконувати грамотно, акуратно, без скорочення слів, залишаючи поля 2 см для можливих зауважень викладача.

Всі сторінки контрольної роботи обов'язково повинні бути пронумеровані. Нумерація сторінок починається з третього листа і закінчується останнім. На третьому аркуші ставиться номер "3". Номери сторінок проставляються внизу сторінки у центрі.

Бланк титульного аркуша контрольної роботи оформляється самостійно за зразком, що додається (додаток 1). За титульним аркушем розміщують зміст, з виділенням глав і параграфів за схемою, прийнятою в друкарських виданнях.

Назва кожної нової частини і параграфа у тексті роботи слід писати більшим шрифтом, ніж увесь інший текст. Кожна глава починається з нової сторінки, параграфи розташовуються один за одним.

В тексті контрольної роботи рекомендується частіше застосовувати

червону рядок, виділяючи закінчену думку в самостійний абзац.

Занадто багато цитат у роботі наводити не варто, цитування використовується як прийом аргументації. У разі необхідності можна викладати чужі думки своїми словами, але і в цьому варіанті треба робити посилання на першоджерело.

Посилання можна робити детальну або коротку.

Докладна посилання на першоджерело робиться під рисою внизу сторінки, де закінчується цитата або виклад чужої думки. За детальною посиланням зазначаються прізвище, ініціали автора, назва роботи, видавництво, місце і рік видання, сторінка.

При короткій посиланням вона робиться одразу після закінчення цитати або викладу чужої думки в тексті із зазначенням номера джерела із списку літератури та сторінки (в квадратних дужках), а докладний опис вихідних даних джерела робиться в списку літератури в кінці контрольної роботи.

Для наочності в контрольну роботу обов'язково мають бути включені таблиці і графіки. Графіки виконуються чітко, красиво, бажано в кольорі, в суворій відповідності з вимогами ділової документації.

Нумерація таблиць, графіків (окремо для таблиць і графіків) повинна бути наскрізною протягом всієї роботи. Слово "Таблиця" та її порядковий номер (без знака №) пишеться зверху самої таблиці у правій стороні, потім дається її назва і одиниця виміру (якщо вона спільна для всіх граф та рядків таблиці).

При посиланні на таблицю слід вказати номер таблиці і сторінку, на якій вона розташована. Розривати таблицю і переносити частину її на іншу сторінку можна тільки в тому випадку, якщо вона цілком не вміщується на одній сторінці. При цьому на іншу сторінку переноситься і шапка таблиці, а також заголовок «Продовження таблиці».

Якщо таблиця запозичена або розрахована за даними економічної періодики чи іншого літературного джерела, робиться обов'язкове посилання на першоджерело (за правилами цитування).

Формули розрахунків в тексті треба виділяти, записуючи їх більш великим шрифтом і окремим рядком, даючи докладне пояснення кожного символу (коли він зустрічається вперше). Рекомендується нумерувати формули в межах кожної глави, особливо, якщо в тексті припадає на них посилалися.

Викладати матеріал у контрольній роботі слід чітко, ясно, застосовуючи прийняту наукову термінологію, уникаючи повторень та загальновідомих положень, наявних у підручниках і навчальних посібниках. Пояснювати треба тільки маловідомі або суперечливі поняття, роблячи посилання на авторів, висловлюють різні думки з одного і того ж питання.

Після висновків, починаючи з нової сторінки, необхідно помістити список використаної літератури.

До списку включається вся наукова література по темі, з якої студент ознайомився при написанні роботи.

10. ВИБІР ТЕМИ КОНТРОЛЬНОЇ РОБОТИ

Контрольна робота з дисципліни "Гроші та кредит" складається з теоретичної та практичної частин і виконується по одному з 10-ти рекомендованих варіантів. При виборі варіанта контрольної роботи слід виходити з останньої цифри номера залікової книжки.

У деяких випадках *за погодженням з викладачем* тема роботи може бути змінена. Це стосується тих випадків, коли студент працює у фінансовій сфері та має можливість отримати об'ємну прикладну інформацію по конкретній темі. Можливо також, що у студента вже сформувалося коло наукових пріоритетів в розрізі досліджуваної дисципліни, і *ведучий викладач* може затвердити йому тему, враховуючи ці пріоритети.

Нижче наведено теми контрольних робіт.

11. ТЕМИ КОНТРОЛЬНИХ РОБІТ (теоретична частина)

Варіант 1. Сутність і функції грошей План: 1. Походження грошей. 2. Роль держави у створенні грошей. 3. Сутність грошей. 4. Гроші як гроші і гроші як капітал. 5. Форми грошей та їх еволюція. 6. Вартість грошей. 7. Функції грошей. 8. Якісні властивості грошей. 9. Роль грошей у розвитку економіки.	Варіант 2. Грошовий обіг і грошова маса План: 1. Сутність і економічна основа грошового обороту. 2. Модель грошового обороту. 3. Грошові потоки та їх збалансування. 4. Структура грошового обороту за економічним змістом та формою платіжних засобів. 5. Маса грошей в обороті. 6. Грошові агрегати та грошова база. 7. Швидкість обігу грошей. 8. Закон грошового обігу. 9. Механізм зміни маси грошей в обороті. 10. Грошово-кредитний мультиплікатор.
Варіант 3. Грошовий ринок План: 1. Сутність та особливості функціонування грошового ринку. 2. Структура грошового ринку. 3. Попит на гроші. 4. Пропозиція грошей. 5. Графічна модель грошового ринку. 6. Рівновага на грошовому ринку та відсоток. 7. Заощадження та інвестиції в механізмі грошового ринку.	Варіант 4. Грошові системи План: 1. Сутність, значення та структура грошової системи. 2. Види грошових систем та їх еволюція. 3. Створення і розвиток грошової системи України. 4. Державне регулювання грошового обороту і місце в ньому фінансово-бюджетної та грошово-кредитної політики. 5. Грошово-кредитна політика, її цілі та інструменти. 6. Монетизація бюджетного дефіциту та валового внутрішнього продукту в Україні.

<p>Варіант 5. Інфляція і грошові реформи План:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Сутність, види та закономірності розвитку інфляції. 2. Причини інфляції. 3. Економічні та соціальні наслідки інфляції. 4. Державне регулювання інфляції. 5. Особливості інфляції в Україні. 6. Сутність та види грошових реформ. 7. Особливості проведення грошової реформи в Україні. 	<p>Варіант 6. Валютний ринок і валютні системи План:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Сутність валюти та валютних відносин. 2. Конвертованість валюти. 3. Валютний ринок. 4. Види операцій на валютному ринку. 5. Валютний курс. 6. Валютні системи та валютна політика. 7. Особливості формування валютної системи України. 8. Платіжний баланс та золотовалютні резерви в механізмі валютного регулювання. 9. Світова та міжнародна валютні системи. 10. Міжнародні ринки грошей та капіталів.
<p>Варіант 7. Необхідність, сутність, види, функції та роль кредиту План:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Загальні передумови та економічні чинники необхідності кредиту. 2. Сутність кредиту. 3. Теоретичні концепції кредиту. 4. Стадії та закономірності руху кредиту. 5. Форми, види та функції кредиту. 6. Характеристика основних видів кредиту. 7. Економічні межі кредиту. 8. Взаємозв'язок кредиту і грошей. 9. Позичковий відсоток. 10. Роль кредиту в розвитку економіки. 11. Розвиток кредитних відносин в Україні в перехідний період. 	<p>Варіант 8. Фінансові посередники грошового ринку. Центральний банк План:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Сутність, призначення та види фінансового посередництва. 2. Банки як провідні суб'єкти фінансового посередництва. 3. Функції банків. 4. Банківська система: сутність, принципи побудови та функції. 5. Особливості побудови банківської системи в Україні. 6. Не банківські фінансово-кредитні установи. 7. Призначення, статус та основи організації центрального банку. 8. Функції центрального банку. 9. Походження та розвиток центральних банків. 10. Становлення центрального банку в Україні.
<p>Варіант 9. Комерційні банки План:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Поняття, призначення та класифікація комерційних банків. 2. Походження та розвиток комерційних банків. 3. Основи організації та специфіка діяльності окремих видів комерційних банків. 4. Пасивні операції банків. 5. Активні операції банків. 6. Розрахунково-касове обслуговування клієнтів. 7. Банківські послуги. 8. Стабільність банків і механізм її забезпечення. 9. Особливості становлення і розвитку комерційних банків в Україні. 	<p>Варіант 10. Міжнародні валютно-кредитні установи та форми їх співробітництва з Україною План:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Міжнародний валютний фонд і його діяльність в Україні. 2. Світовий банк. 3. Регіональні міжнародні кредитно-фінансові установи. 4. Європейський банк реконструкції і розвитку. 5. Банк міжнародних розрахунків.

12. ПРАКТИЧЕСКИЕ ЗАДАЧИ

Для виконання контрольної роботи студент повинен виконати п'ять завдань за номерами, вказаними в таблиці.

Остання цифра шифру залікової книжки	Номери завдань
1	1,9,11,17,21
2	1,8,14,19,20
3	1,3,7,18,20
4	1,4,6,17,19
5	1,5,10,16,18
6	1,6,15,17,21
7	1,4,7,14,15,19
8	1,5,8,13,16,21
9	1,3,9,12,13,18
0	1,2,10,11,19,20

Задача 1

Протягом місяця фірма користувалася овердрафтом. Місячний обіг коштів характеризується наступними показниками (чисельник - знято з рахунку, знаменник - зараховано на рахунок, тис. грн.):

$$\begin{array}{lll}
 02.03. \frac{1040}{360}; & 10.03. \frac{900}{480}; & 14.03. \frac{0}{1000}; \\
 22.03. \frac{390}{240}; & 29.03. \frac{780}{780}; & 31.03. \frac{300}{500}.
 \end{array}$$

Початкове сальдо відповідає варіантами: 1) 500 тис. грн.; 2) 550 тис. грн.; 3) 600 тис. грн.; 4) 650 тис. грн.; 5) 700 тис. грн.; 6) 750 тис. грн.; 7) 800 тис. грн.; 8) 850 тис. грн.; 9) 900 тис. грн.; 10) 950 тис. грн.

Плата за користування овердрафтом - 0,5% від суми за кожен день.

Визначити стан справ на 1.04. і суму за користування овердрафтом.

Задача 2

Перед працівником кредитного відділу банку стоїть проблема кредитування свого клієнта. Погасити кредит підприємство може з доходу 260 тис. грн., який воно отримує через 4 місяці. Процентна ставка за короткостроковими кредитами становить 12% річних.

Розрахувати можливу величину кредиту цьому підприємству.

Задача 3

Підприємство-клієнт банку повинен погасити кредит через 4 місяці, сплативши 800 тис. грн. з розрахунку 15% річних. Це підприємство змінило юридичну адресу, переїхавши в інше місто, де знаходиться дочірній банк. В цей час з цього міста в місто, де розташований головний офіс, переїхав клієнт, який повинен був погасити кредит дочірньому банку через 9 місяців в розмірі 810 тис. грн., також з розрахунку 15% річних.

Банки вирішили обмінятися цими зобов'язаннями.

Визначити, хто і яку суму повинен перевести своєму контрагенту, щоб була виконана фінансова еквівалентність балансів на даний момент часу.

<p style="text-align: center;">Задача 4</p> <p>Підприємство отримало в банку кредит в 20 тис. грн. на 4 роки під 8% річних. Після закінчення цього терміну кредит не був погашений. Банк погодився продовжити кредит ще на 4 роки, але вже під 12% річних. Розрахувати остаточну суму погашення кредиту.</p>	<p style="text-align: center;">Задача 5</p> <p>Банк видав кредит на суму 2 млн. грн. на термін 10 років під 8% річних. Проте банку гроші знадобилися раніше, і підприємство погодилося переглянути умови договору. Через 4 роки була проведена виплата 600 тис. грн., а залишок боргу погашався через 8 років. Визначити суму кінцевого платежу.</p>
<p style="text-align: center;">Задача 6</p> <p>Умова Фірма вважає можливим взяти позику 40 тис. грн. під 40% річних на термін з 5 березня по 25 квітня. Метод розрахунку - банківський, тобто звичайні відсотки з точним числом днів позички. Визначити суму повернення боргу</p>	<p style="text-align: center;">Задача 7</p> <p>Умова Фірма потребує кредиту в сумі 30 тис. грн. на термін з 1 квітня по 30 жовтня; банк згоден надати кредит під 180% річних; точні відсотки з точним числом днів позички. Визначити дохід банку і суму повернення боргу</p>
<p style="text-align: center;">Задача 8</p> <p>Умова Сума депозиту - 200 тис. долл, процентна ставка - 5% річних; метод розрахунку - відсотки прості точні, операція реінвестування проводиться щомісяця протягом 4 кварталів. Визначити нарощену суму за 4 квартал</p>	<p style="text-align: center;">Задача 9</p> <p>Умова Фірма А приймає міні внесок 10 тис. грн. строком на 1 рік під 70% річних з щомісячним нарахуванням і реінвестуванням відсотків. Фірма Б приймає міні внесок 10 тис. грн. строком на 1 рік під 70% з щоквартальним нарахуванням і реінвестуванням відсотків. Визначити, які умови переважніше для вкладника</p>
<p style="text-align: center;">Задача 10</p> <p>Умова Сума позики - 1 тис. грн., відсотки складні дискретно змінюються: ставка - 40% річних; за 2-й рік встановлена банками маржа становить 5%, за кожний наступний рік - 10%. Термін позики - 5 років. Визначити суму повернення боргу банку та дохід банку</p>	<p style="text-align: center;">Задача 11</p> <p>Умова Клієнт вніс до банку депозит на суму 5 тис. грн. В укладеному договорі вказується, що банк здійснює щоквартальне нарахування та капіталізацію відсотків. Строк депозиту - три роки. Квартальна ставка - 20%, при річній ставці - 80%. Визначити нарощену суму через 3 роки</p>

<p align="center">Задача 12</p> <p>Умова Сума депозиту - 7 тис. грн., термін - 2 роки.</p> <p>1 варіант: номінальна ставка - 60% річних при щомісячному нарахуванні і капіталізації відсотків.</p> <p>2 варіант: ефективна ставка - 70% річних при нарахуванні відсотків один раз на рік</p> <p>Визначити: який варіант кращий для вкладника</p>	<p align="center">Задача 13</p> <p>Умова Номінальна вартість векселя - 4 тис. грн. Термін обігу - 1 рік. Власник звернувся в банк через 250 днів після випуску векселя. Проста облікова ставка банку - 45%.</p> <p>Визначити суму, яку отримає власник векселя при обліку його в банку; дисконт банку.</p>
<p align="center">Задача 14</p> <p>Умова Фірма потребує кредиту в сумі 15 тис. грн. На термін 2 роки. Планує суму повернення кредиту в розмірі 60 тис. грн.</p> <p>Визначити прийнятну для фірми процентну ставку кредитної угоди</p>	<p align="center">Задача 15</p> <p>Умова Номінальна вартість векселя - 2 тис. грн. Термін обігу - 270 днів. За 50 днів до настання терміну платежу власник враховує вексель у банку за простою відсотковою ставкою 20%.</p> <p>Визначить суму, отриману власником звеселяючи при врахуванні його в банку, банку дисконт</p>
<p align="center">Задача 16</p> <p>Умова Кредитний договір визначається векселем. Величина позички, наданої банком, 10 тис. грн. на термін 60 днів.</p> <p>1. Простая облікова ставка банку - 90 % .</p> <p>2. Проста відсоткова ставка - 90%.</p> <p>Визначити суму боргу, проставлену в векселі, у двох випадках - при застосуванні банком процентної або облікової ставок.</p>	<p align="center">Задача 17</p> <p>Умова Термін депозиту - 2 роки, сума депозиту через 2 роки, тобто нарощена - 10 тис. дол. Нарахування відсотків:</p> <ul style="list-style-type: none"> • складна процентна ставка - 30% річних, 1 раз в рік • складна процентна ставка - 30% річних з поквартальним нарахуванням відсотків <p>Визначити сучасну величину банківського депозиту</p>

<p align="center">Задача 18</p> <p>Умова Термін позики - 120 днів. Позичальник повинен сплатити після закінчення строку - 1 млн. грн. проста відсоткова ставка - 150% річних. Боргове зобов'язання враховано у банку кредитором:</p> <ul style="list-style-type: none"> • за 30 днів до встановленого терміну • за 10 днів до встановленого терміну <p>Визначити величину дисконту банку</p>	<p align="center">Задача 19</p> <p>Умова Власник векселя номінальною вартістю 50 тис. грн. з періодом обігу 2 роки запропонував його банку для врахування. Банк здійснив облік векселя за складною обліковою ставкою:</p> <ul style="list-style-type: none"> • 20% річних • 10% річних <p>Визначити величину дисконту, отриманого банком</p>
<p align="center">Задача 20</p> <p>Умова Власник векселя номінальною вартістю 20 тис. грн. з періодом обігу 1 рік запропонував його банку для врахування. Банк здійснив облік векселя за</p> <ul style="list-style-type: none"> • складною обліковою ставкою 25% річних • простою обліковою ставкою 25% річних <p>Визначити величину дисконту банку і суму, отриману власником векселя</p>	<p align="center">Задача 21</p> <p>Умова Номінальна вартість векселя - 30 тис. грн., Термін обігу - 1,5 року. Банк здійснив облік векселя за півроку до настання терміну погашення:</p> <ul style="list-style-type: none"> • за простою процентною ставкою 120% річних • за простою обліковою ставкою 20% річних <p>Визначити суму, отриману власником векселя та дисконт банку</p>

Навчальне видання

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ

Гроші та кредит

для самостійної роботи студентів, проведення практичних занять і виконання контрольної роботи студентів (для студентів 3 курсу заочної форми навчання галузі знань 0305 – «Економіка і підприємництво» напрямів підготовки 6.030504 - «Економіка підприємства», 6.030509 - «Облік і аудит»)

Укладач: **Гелеверя Євгеній Михайлович**

В авторській редакції

Комп'ютерне верстання *К. А. Алексанян*

План 2011 поз. 607 М

Підп. до друку р.

Друк на різнографі

Зам. №

Формат 60х84 /16

Ум. друк. арк. 2,35

Тираж 50 пр.

Видавець і виготовлювач:

Харківська національна академія міського господарства імені О. М. Бекетова,
вул. Революції, 12, Харків, 61002

Електронна адреса: rectorat@ksame.kharkov.ua

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи:

ДК № 4064 від 12.05.2011 р.